

környékén, ma már több helyen is megtelepedett, fészkelőtelepei is vannak. A fekete csuklyás középtermetű sirályféle talán csöppet sem válogatós gyomrának és agresszivitásának köszönheti nagy sikerét. Természetesen az ember is segíti a maga módján őket, hiszen a szeméttelpek és haltenyészetek kiváló táplálkozóhelyeket jelentenek számukra.

A gyors térhódítás immár klasszikussá vált példája a balkáni gerle (*Streptopelia decaocto*): a galambok eme szürke eminenciása a Török Birodalom előretörésével egy időben indult el felénk, hogy ma már Európa északi részein is ott legyen (sőt, 1950-es floridai behurcolása nyomán várhatóan hamarosan teljesen előzőnli az észak-amerikai kontinenst is). Romániában 1933-tól jegyezték fel jelentős előrenyomulását. Érdekes megjegyezni, hogy az expanzió során a balkáni gerle több szokásán is változtatott, így például élőhelyet is cserélt, bevonult az emberi településekre. Ma már ott látni néhány ágból hevenyészett fészket a városnegyedek tömbházai közt, sokszor igencsak lehetetlen, forgalmas, zajos helyeken. A látványos expanzióra eddig igazán nem sikerült teljesen elfogadható magyarázatot találni, tény, hogy bár az egy fészekre eső szaporodási siker nem növekedett, az egy évi sikeres költések száma 3 és 6 között van.

Az eddig csak öreg állományú bükkösöket kedvelő fekete harkály (*Dryocopus martius*) is szakított a hagyományokkal, az utóbbi évtizedekben ugyanis egyre több pár telepedik meg a vegyes összetételű és a folyóártéri erdőkben. Odúkészítő tevékenysége ezeken a helyeken igen jól fog más fajoknak is, mint például a kék galambnak, csókának néha a szalakótának.

A Körösök mellett éri el romániai elterjedésének legészakibb pontját a szintén terjeszkedőfélben levő havasi sarlósfecske (*Apus melba*), Körösrév helység közelében. A madarak a vad szépségű Sebes-Körös szoros magas szikláin fészkelnek, egyelőre csak 1 pár fészkelése bizonyított, de könnyen lehetséges, hogy néhány év múlva kisebb telep is kialakul a sziklafalakon.

A fenyőrigó (*Turdus pilaris*) az eddig említett fajoktól eltérően nem dél felől indult el új területeket hódítani, hanem északról hatolt be a „hazai vizekre”. Fészkelését először a 60-as évek végén bizonyították az ukrán határ mentén, azóta látványosan elterjedt előbb a hidegebb éghajlatú medencékben, folyóvölgyekben, most pedig a szaltó-szerű térhódítás által kihagyott foltokat népesíti be. A Körösökre is egy ilyen ugrás révén érkezett Beszterce felől, kihagyva a közbeeső mezőségi részeket.

A KIVÁLTSÁGOSAKAT GRÓFOK TELEPÍTIK – A PÉZSMAPOCOK

A pézsmapocok, tudományos nevén *Ondatra zibethica*, őshazája Észak-Amerika. Floridától Alaszkáig és az Atlanti-óceán partvidékétől a Csendes-óceánig előfordul. Európába 1905-ben Ohióból 3 pár pézsmapocokot telepített a csehországi dobrisi kastély birtokosa, Colloredo-Mansfield gróf az uradalmi park halastavába. Ettől számítva indul el dicső hódító útjára egész Európában majd Ázsiában, ez a patkánynál valamivel nagyobb rágcsláló állat. Később gazdasági meggondolásból betelepítették Finnországba, Angliába, Franciaországba, Németországba és az

egykori Szovjetunió területére is. A tág tűréshatárú, szapora és erős vándorlási ösztönrel megáldott pézsmapocok rövid idő alatt szétterjedt a tenyészterületekről, és néhány évtized alatt sok millió utódot hozott létre. Napjainkban nagyobb területen él Euráziában, mint őshazájában. A közép-európai térség környezeti feltételeihez való sikeres alkalmazkodása a negyvenes évektől a hetvenes évekig tartott. Magyarországon a harmincas évek végén már elérte az ország déli területeit, Romániában 1942-ben jelzik az első példányokat, de a hetvenes évek derekán már a magasabb fekvésű fennsíkok folyóvölgyeiben is megjelenik. A Maros folyón végzett kutatások egyértelműen bebizonyították, hogy a faj a folyóvölgyek mentén terjedt. A Tisza keleti mellékfolyóinak mentén benépesíti Erdélyt, amíg Románia délkeleti részeire, elsősorban a Duna-deltába Ukrajna felől érkezik az akkori Szovjetunió területén végzett telepítésekből.

A pézsmapocok kedveli a vízi növényekkel benőtt tavakat, lassú folyású folyókat, patakokat és csatornákat. Táplálékát főleg a vízparti növények, a gyékény és a nád húsos gyöktörzse, rügyei és fiatal hajtásai képezik. Rendszerint ugyanarra a helyre viszi a táplálékául szolgáló növényi részeket, amelyeknek csak inyencebb részeit fogyasztja el. Az így felhalmozott és összerágcsált maradékra nagymennyiségű nádat és sást gyűjt össze, 0,5 – 1 m magas, 1,5 – 2 m széles várat épít. A vár belsejébe lévő fészekbe a vízalatti nyíláson keresztül közelít. Ahol meredek part van ott földalatti járatokat készít több kijáratral, amit a várhoz hasonlóan búvóhelyül, utódnévelésre és teletésre használ. Télen az étkezési asztalon, "besilózott" növényeket, kagylókat és ritkán békákat fogyaszt. Kora tavasszal, amikor a nád és a sás még nem sarjad, gyakran legeli a parti füveket. Kíváncsian bejárja az iszapos, főnyes partokat otthagya apró és jellegzetes lábnyomait, elárulva jelenlétét a figyelmes természetjárónak. Főleg a kora reggeli órákban és este táplálkozik, amikor kisebb-nagyobb távolságokra elúszik, táplálékkeresés céljából. Zavarásmentes helyeken nappal is gyakran mutatkozik, bátran átúszik a nyílt vízfelületeken, miközben sokszor méternyi hosszúságú gyékényszálakat szállít a fészkébe, várába. Ahol vadásznak a pézsmapocokra, vagy más zavarás éri az élőhelyén, tevékenységét a késő esti és éjszakai órákra korlátozza. Ilyen esetben igen elővigyázatos, ritkán mutatkozik a víz felszínén, legtöbbször a víz alatt úszva közelíti meg a sűrű parti hínarast, ahol táplálkozik. Közvetlen a víz felszíne alatt úszik, így a gyakorlott megfigyelő a víz hullámzásából tudomást szerezhet jelenlétéről.

A rágszálókra általában jellemző módon a pézsmapocok is igen szapora. Párosodása márciusban kezdődik és évente két-három almot hoz, átlagosan 4 – 6, ritkán 7 fiat vet. A kicsinyek vakok és csupaszok, de gyorsan növekednek és négy-öt hónapos korukban ivaréretté válnak, így a kora tavasszal született példányok még abban az évben szaporodhatnak. Szaporodás idején az egyedek őrzik területüket, túlnépesedés esetén vére menő összetűzésekre kerül sor. A népességnövekedés újabb területek elfoglalására kényszeríti az egyedeket, ami a tavaszi és őszi vándorlás formájában nyilvánul meg.

A pézsmapocok európai megjelenését egy demográfiai robbanás követte, majd csökkent az egyedsűrűségük. Időközben "felfedezték" a betolakodót a belső parazitát, a ragadozókat (főleg a róka), és megkezdődött az intenzív vadászata. Az európai populációk biometriai vizsgálata kimutatta, hogy az egyedek mind méreteikben, mind testsúlyukban (200-300 grammal) kisebbek, mint az Észak-Amerika-i populációk egyedei. Megjelenését követően sok vitát váltott ki a szakemberek körében is, egyesek nem hittek a meghonosodásában, mások a kártételeitől tartottak. Tény az, hogy a pézsmapocoknak Euráziában nem lévén konkurense sikeresen beilleszkedett nedves területeink életközösségeibe.

A Körös-medence védett területei Romániában

Az alábbiakban csak azokra a rezervátumokra és védett természeti értékekre térünk ki részletesebben, melyeket a Körös-medencében szervezett expedíciók során vizsgáltunk. Hangsúlyozzuk a Körösökbe torkolló karsztvizek jelentőségét és karszt-formátumok változatosságát, illetve ezek megőrzésének fontosságát. A fejezet végén egy átfogó táblázat formájában közöljük a Körös-medence védett területeit, a lehetőségekhez mérten a teljességre törekedve. Mivel ezen területek különböző – helyi vagy országos – szinten védettek, a rájuk vonatkozó dokumentáció sokszor teljesen hiányzik vagy nehezen hozzáférhető.

A Vízügyi, Erdészeti és Környezetvédelmi Minisztérium 7/27.01.1990. Rendelete **az Erdélyi Szigethegység egy 73 536 hektáros területét** bioszféra rezervátumnak javasolta. E terület természeti értékeinek jó részét a barlangok, illetve karszt-formák alkotják, melyekről bővebben írunk a következő fejezetben. Az itt található növényritkaságok közül megemlíjtjük a jósika-orgonát (*Syringa josikae*), túlevelű szegfűt (*Dianthus spiculifolius*), jó ibolyáját (*Viola jooi*), *Poa molinerii*-t, kövér daravirágot (*Draba lasiocarpa*), tőzegrozsmaringot (*Andromeda polifolia*), mármorkát (*Empetrum nigrum*) stb.

A fauna is igen gazdag, a gerincesek közül megemlíjtjük a hiúz (*Lynx lynx*), szirti sast (*Aquila chrysaetos*), búbos cinegét (*Parus cristatus*), hajnalmadarat (*Tichodroma muraria*), havasi sarlósfecskét (*Apus melba*) stb.

A PÜSPÖKFÜRDŐI PECE PATAK REZERVÁTUM

Ez a rezervátum a Tisza-alföld és a Királyerdő lábánál elterülő dombság határánál található 4 hektáros terület. A Pece patak a Sebes-Körös alsó szakaszának mellékpataka. Hidrográfiaiilag úgy tekinthetjük, hogy ennek a pataknak a forrása jelenleg a püspökfürdői termál tóban található. Régebben a tó fölött egy kis patak és egy tócsa volt ("Ochiul țiganilor"), melyeket a Pece forrásának tekintettek. A termálvíz felfogására végzett fúrásoknak, (melyek csökkentették a források vízhozamát) és a gyors feltöltődésnek köszönhetően, a tó fölötti vizek megszűntek.

A melegvízű tóba ("Ochiul mare") a délkeleti oldalon a "Valea Glighii" hidegvízű patak ömlik. Mivel ez a vízfolyás a száraz periódusban általában